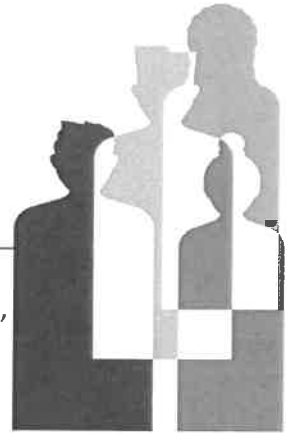

Contextuele vragen

Communicatie loopt vaak mis. Niet alleen als er sprake is van verschillen in moedertaal, maar zelfs kan de boodschap omwille van talloze redenen verkeerdelijk overkomen. Omgaan met diversiteit is het lef hebben om deze zaken bespreekbaar te maken. Van zodra je je gaat irriteren, is het dé moment om even te reflecteren.

Soms kan je door middel van je vraagstelling aan te passen, meer aansluiting vinden bij mensen met migratieachtergrond. Onze westerse hulpverlening is heel ik-gericht. We leren vragen stellen als: 'Wat voel je? Waar denk jij aan? Wat vind jij? Wat wil jij?' Mensen met migratieachtergrond komen vaak uit een wij-gericht familiesysteem waarbij familie en de gemeenschap enorm belangrijk zijn.

Deze lijst bevat enkele contextuele vragen die je kan gebruiken bij het maken van een genogram of een levenslijn.

Contextuele vragen over het genogram aan de hand van een zelfgekozen thema¹

Als je iemand wilt interviewen over zijn genogram en het genogram aan de hand van contextuele vragen wilt analyseren, moet je aandachtig en respectvol te werk gaan. Van belang is dat de regie en het verhaal zoveel mogelijk bij de ander blijven. Kies altijd een thema dat in het leven van de betreffende persoon speelt. Is iemand bijvoorbeeld depressief of loopt hij tegen problemen met besluitvorming aan, kijk dan samen in het genogram en laat aangeven en markeren welke personen met het thema te maken hebben. Meestal zijn er in meerdere generaties personen te vinden. Gebruik potlood en gum, zodat er steeds gewijzigd kan worden en vraag daar toestemming voor. Blijf zoveel mogelijk bij de thema's van de ander en check of de vragen die je stelt goed aansluiten bij waar het voor de ander om draait. Dit kun je naast het expliciet navragen ook doen door op de lichaamstaal van de ander te letten.

Basisvragen die je kunt stellen zijn:

- Over welk thema wil je bevestigd worden?
- Wie in de verschillende generaties hebben een relatie met dit thema?
- Welke wijsheid is er in de familie met betrekking tot dit thema?
- Wie lijkt er helemaal niets met dit thema te hebben?
- Wat zou die persoon adviseren als je er niet uitkomt?
- Welke andere thema's of gebeurtenissen komen al vertellend naar boven?
- Op welk thema zou je later door willen gaan of een nieuw genogram willen tekenen?

¹ Werkblad uit het boek: 'Met nieuwe ogen', uitgeverij Coutinho

Wortels voor de toekomst

- In welke voorouders herken je je?
- Wat draag je bij je van je voorouders?
- Welke familietrekjes herken je bij je grootouders, ouders, broers, kinderen en jezelf?
- Hoe wordt er door de familie naar deze familietrekjes gekeken?

Om een volledig beeld te krijgen kan het zinvol zijn om ouders of andere familieleden mee te laten denken. Als je dit doet kun je de familie de volgende vragen stellen:

- Wat maakt dat jullie met dit thema te maken hebben?
- Wat is het verhaal erachter?
- Welk perspectief heeft ieder op het thema?

Contextuele vragen ten aanzien van levensfaseovergangen en de familieorganisatie

Levensfaseovergangen

Basisvragen die je bij de levenslijn met faseovergangen kunt stellen zijn:

- Welke ingrijpende levensfaseovergangen hebben jij en je familie meegemaakt?
- Zijn er levensfaseovergangen waar je niet goed doorheen gekomen bent?
- Welke oude pijn manifesteert zich bij nieuwe levensfaseovergangen?
- Welke bijzondere levensfaseovergangen ben je wel goed doorgekomen?
- Wie of wat (welke steunfiguren) hebben jou daarbij geholpen?

De familieorganisatie

Families kennen vaak een duidelijke hiërarchie en organisatie met taakverdeling. Zo zijn er in elke familie gezagsdragers, steunfiguren en ontregelaars. Bij meer collectief gerichte families is dit vaak expliciet, bij meer individugerichte families is dit meer impliciet, maar kun je dit meestal wel terugvinden.

Om achter familiepatronen op dit gebied te komen kun je de volgende vragen stellen:

- Wie nemen de beslissingen bij jou in de familie en hoe gaat dat dan?
- Zijn het meer de vrouwen of de mannen die gezag dragen?
- Wie verlenen er steun en advies?

Wortels voor de toekomst

- Wie zijn ontregelaars in de familie en welke regels ontregelen ze?
- Is er een familiepatroon te ontdekken wat betreft hiërarchie en taakverdeling?
- Welke positie heb jij zelf in je familie?

Migratie als bijzondere levensfaseovergang

Basisvragen die je over migratie kunt stellen zijn:

- Wie zijn er gemigreerd?
- Wat zijn de voor- en nadelen van het leven in het oude en nieuwe land of de oude en nieuwe regio? Waar botst het? Wat gaat juist goed?
- Wie en wat liet je achter? Wat was het moeilijkst?
- Wie mist jou het meest? En wie jijzelf?
- In welke levensfase was je toen je wegging?
- Wat moest je waarmaken?
- Hoe gingen je ouders met jouw migratie om en in welke levensfase zaten zij?
- Hoe was het voor je moeder dat je wegging? En voor je vader?
- Wat zijn nu je verplichtingen naar het land van herkomst?
- Zijn er veranderingen gekomen in je sociale contacten door je migratie?
- Hoe is het om hier te zijn? Wat is anders, beter, slechter?
- Welk effect heeft migratie gehad op besluitvorming?
- Is er nog contact met de gezagsdragers? Op welke manier?
- Wie zijn voor wie steunfiguren, wie helpt of hielp voor de migratie wanneer jij en/of de andere familieleden het moeilijk hebt/hebben? (breng dit in het genogram in beeld)
- Hoe zou die steunfiguur het probleem waar jij nu mee kampt aanpakken of oplossen?

Als er gezagsdragers en steunfiguren in beeld komen, is het belangrijk om ze te betrekken bij het zoeken naar oplossingen voor bepaalde problemen. Wanneer bepaalde gezagsdragers of steunfiguren niet in België zijn, dan kan het goed zijn om hen telefonisch, via Skype of per e-mail te laten raadplegen. De cliënt en zijn familieleden kunnen ook gevraagd worden om zich te verplaatsen in de gezagsdragers en vanuit hun perspectief met ideeën te komen. Dit is ook een mogelijkheid als de gezagsdrager overleden is. Als een overleden oma bijvoorbeeld een gezagsdrager en belangrijk steunfiguur was, dan kan je de cliënt/verteller de volgende vragen stellen:

- Wat zou oma je adviseren om nu te doen?

Wortels voor de toekomst

- Wat zou oma aan de hulpverleners adviseren?
- Wie zou oma helpen om dit besluit te nemen of uit te voeren?

Contextuele vragen ten aanzien van ziekte, pijn en probleemhantering

Ziekte en pijn

Basisvragen die je over ziekte en pijn kunt stellen zijn:

- Hoe gingen en gaan mensen in jouw familie of omgeving om met ziekte/pijn?
- Wie weet er van je ziekte/pijn?
- Wie zorgt er voor jou als je ziek bent/pijn hebt?
- Wat doet diegene dan?
- Als niemand van je pijn/ziekte afweet, hoe verberg je dat dan?
- Wat helpt voor de pijn/ziekte?
- Wie in de familie hebben deze klachten ook en hoe gaan ze daarmee om?
- Of: ben je de enige in de familie met deze klachten?
- Wanneer heb je deze klachten voor het eerst gehad?
- Wie reageerde dan op welke manier?
- Is er verschil in het omgaan met ziekte/pijn tussen jongens en meisjes?

Probleemhantering

Basisvragen die je over probleemhantering kunt stellen zijn:

- Vertel over de keren dat het met dit probleem iets beter gaat.
- Vertel over de meest recente keer dat dit beter ging.
- Hoe heb je dat klaargespeeld?
- Wat doe je anders die keren dat het een klein beetje beter gaat?
- Wat zou je beste vriend(in)/familie zeggen dat je anders doet als de dingen die je doet een beetje beter gaan?
- Wat is er in je leven anders als dit gebeurt?

Contextuele vragen over opleiding en beroep

Basisvragen die je over opleiding en beroep kunt stellen zijn:

- Wie van de familieleden had welk beroep?
- Welke kinderen (zussen/broers) deden welke opleiding?
- Hoe was dat voor vader/moeder?
- Was er verschil tussen jongens en meisjes in het gezin, en zo ja, welk?
- Welke rol speelde geld?
- *(bij een abstract antwoord als 'een grote rol')* Waar merkte je dat aan?
- Wat betekende het voor jou als vrouw om een eigen inkomen te hebben?
- Mag je het beter doen dan je moeder?
- Was er verschil in achtergrond bij je ouders?
- Speelde dat door? Hoe?

Contextuele vragen over levensbeschouwing en religie

Basisvragen die je over levensbeschouwing en religie kunt stellen zijn:

- Wat betekende geloof in jullie familie?
- Was er verschil van geloof tussen vader en moeder?
- Als je je losgemaakt hebt van de familiereligie of de kerk, wat voor gevolgen had dat dan?
- Wat merk je er nu nog van en wat betekent dat voor je?
- Wat heb je nodig om antwoord te krijgen op je (levens)vragen?
- Wat levert angst op?
- Wat levert steun?
- Wanneer mag er met wie over gesproken worden?
- Waar denk je dat het vandaan komt?
- Hoe weet je of het goed is wat je aan het doen bent?
- Als er sprake is van straf, hoe kun je het dan goed maken?

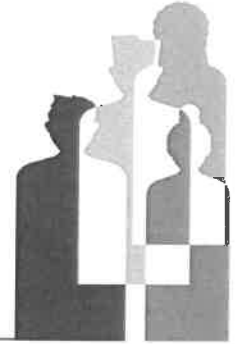
Wortels voor de toekomst

- Gelden er voor jongens andere regels dan voor meisjes?

Contextuele vragen over probleemkinderen binnen de familie

Basisvragen die je over probleemkinderen kunt stellen zijn:

- Hoe kijken jullie ouders/opa en oma aan tegen de klachten/het probleem van het probleemkind?
- Was er in het gezin van herkomst van de ouders een probleemkind en hoe werd daarmee in het gezin omgegaan?
- Herkennen opa en oma het gedrag van het kind in een van de eigen kinderen?
- Wat herken je van jezelf in het kind?
- Wat herkent het kind bij zijn ouders?
- Wat denk je dat je ouders van het probleemkind en van jou vinden?
- Wat zou er gebeuren als het gedrag van het kind verandert? Wat zou dat betekenen voor het gezin?

Kracht van families

Families zijn oeroud, zo oud als de mensheid is. Je familie heb je, of je ze nu aardig vindt of niet. Familie heeft een impact op je leven. In positieve zin, in negatieve zin of allebei. Families hebben alles al een keer meegemaakt. Al die ervaringen zijn opgeslagen in het collectieve geheugen. Families zijn belangrijk, vormen een beschermstelsel, dragen wijsheid met zich mee die belangrijk is voor je identiteit.

Verschillen tussen ik –en wij gerichte families

Dieperliggende oorzaken van verschillen tussen mensen en culturen ligt de onderliggende structuur van regels en codes bij diverse (sub-)culturen. Pinto, professor interculturele communicatie, spreekt over F (fijnmazige) –en G(grof mazige) structuren. Kitlyn spreekt over ik –en wij gerichte families.

Culturen zijn nooit of ik- of wij-gericht, maar zitten altijd tussen de twee uitersten in. Vaak wordt er de onderverdeling gemaakt dat Noord-Atlantische samenleving (waaronder België) vooral eigenschappen hebben van een ik-systeem. In andere niet-westerse landen zijn families vooral gericht op een meergeneratie wij-systeem waarbij het belang van de groep centraal staat.

Wij – gerichte families

Wij-families worden gekenmerkt door een fijnmazig systeem van normen en waarden. Mensen die behoren tot wij-families hebben gedetailleerde **gedragsregels** die in grote mate bepalen hoe iemand zich in een bepaalde situatie dient te gedragen. Er is **weinig individuele vrijheid**. De **groep** waartoe men behoort en waar taken en rollen duidelijk verdeeld zijn staat **centraal**. Het niet respecteren van de groepsregels heeft vaak de uitstoting uit de in-group tot gevolg.

Er zijn rituelen en gezagsstructuren die ervoor zorgen dat het volkomen helder is hoe grootfamilies over meerder generaties met elkaar omgaan. Iemand uit een wij-familie is **loyaal en zal conflicten vermijden** als dit de goede verhoudingen verstoort of schaadt. Dit brengt met zich mee dat hij niet altijd direct zal zeggen wat hij ergens van denkt of vindt (**indirecte communicatie**).

In wij-families heeft **het gedrag en de reputatie** van elk lid van de familie zijn weerslag op het gedrag en de reputatie van alle andere familieleden. De groep functioneert dus als externe rem op het gedrag van haar leden. We spreken over een **extern-geweten**. Er wordt

een grote gevoeligheid ontwikkeld voor sociale druk en kritiek. De mening van anderen is belangrijker dan de eigen persoonlijke mening. Angst om betrappt te worden functioneert als externe drijfveer. Als men betrappt wordt, dient men zich te schamen.

Binnen de wij-cultuur zijn er ook bepaalde **gezagsdragers** aangesteld in de familie. Zij zijn degene die de beslissingen nemen in de familie; dit hoeft niet de moeder/vader te zijn, het kan ook een grootouder, broer/zus of oom/tante zijn. Het is van belang om deze familiegeschiedenis, rollen, procedures en opvattingen goed na te vragen om vervolgens samen met de cliënt te bekijken op welke wijze verschillende familieleden, waar ook ter wereld zij verblijven, bij besluitvorming en uitvoering van zorg betrokken kunnen worden. Het is enorm belangrijk hiermee rekening te houden!

Ik - gerichte families

In **ik-gerichte families** zijn normen en waarden, goed en kwaad niet heel duidelijk omschreven. Veel dingen moet men zelf uitvinden en in veel gevallen dient men zich zelf een mening te vormen over wat wenselijk en onwenselijk is. **Afwijken** van de gebaande wegen wordt (in zekere mate) **gewaardeerd**. Iemand die tot een ik-gerichte familie behoort, zal zichzelf hoogst waarschijnlijk in de eerste plaats als een individu beschouwen. De groep waar hij deel van uitmaakt maakt meer deel uit van de achterhoede. Bij het denken, redeneren en communiceren gaat hij meer **van zichzelf uit** dan van de groep: wat is zijn mening, wat wil hij zelf graag? Hij is gewend om dit duidelijk en direct onder woorden te brengen en verwacht dit dikwijls ook van anderen.

In ik-gerichte families worden tijdens de opvoeding interne remmingen aangebracht op het gedrag. Er is sprake van een **intern geweten**. Aan kinderen worden vaak rationele argumenten gegeven zodat ze innerlijk overtuigd raken van de juistheid van bepaald gedrag. Er wordt een grote gevoeligheid ontwikkeld voor **zelfkritiek**. Er is ook angst maar dan voor de 'zonde'. Als men innerlijke normen overtreedt, dan moet men zich schuldig voelen.

Het verschil in communiceren tussen ik –en wij-gerichte families verdient zeker onze aandacht. Zo kunnen personen uit een wij-familie niet of moeilijk antwoorden op vragen als 'Hoe voel je je? Wat wil je? Hoe zien je klachten eruit?' Dit zijn heel ik-gerichte of directe vragen waar zij geen blijf mee weten.

Vragen als hieronder beschreven, zijn beter:

- Wie weet er van je klachten?
- Wie doet er wat aan?
- Wat helpt?
- Wie in de familie heeft soortgelijke klachten?
- Wat zijn de gevolgen van de klachten?
- Is het in jullie familie/cultuur gebruikelijk om alleen de dingen op te lossen/te verwerken?

Schematische weergave van de verschillen:

Groepsgerichte cultuur F-cultuur	Persoonsgerichte cultuur G-cultuur
Persoon wordt als lid van een groep beschouwd	Persoon wordt als individu beschouwd
Gezamenlijke verantwoordelijkheid	Grote persoonlijke verantwoordelijkheid
Neemt als groepslid beslissingen minder als individu	Neemt voor zichzelf beslissingen
Rol vervullen die de samenleving je toebedeeld, respect voor rollen en positie van anderen (ouderen bv)	Individualisme staat hoog aangeschreven: geen vanzelfsprekendheid van rollen
Waarden: eerbied voor de rol die iedereen heeft, verdediging van de familie-eer	Waarden: echtheid, eerlijkheid, jezelf ontplooiën
Niet zelf afwegingen maken, gezag aanvaarden, leren door kijken en doen	Leren reflecteren
Afhankelijk van de groep (uitgebreide familie / in-group)	Juist niet afhankelijk willen zijn van de familie
Eervol deelnemen in – en deel uitmaken van een groep	Persoonlijk succes
Het gedrag en de reputatie van elk lid van de familie heeft zijn weerslag op het gedrag en reputatie van de andere familieleden	Gedrag en gevolgen ervan is op eigen verantwoordelijkheid
Met kinderen wordt minder gediscussieerd, argumenten: omdat het zo hoort, wat zullen mensen van ons denken (extern geweten)	Rationele argumenten worden gebruikt zodat kinderen innerlijk overtuigd raken (intern geweten)
Normen die overtreden worden = schande voor de familie	Innerlijke spijt / angst voor schuld
Impliciete communicatie (indirect), gebruik van spreekwoorden, metaforen, volksparabels	Expliciete communicatie (direct)
(school)keuzes moeten ten dienste staan van de ontwikkeling van de groep / de familie	Kinderen leren keuzes te maken op basis van persoonlijke mogelijkheden en behoeften

Boek 'Hallo witte mensen'

Documentaire: Ik alleen in de klas (internet)

! Careerrefugees.org → relaxatie

Sunny side of spirit